

УДК 657.1:334

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО КОНТРОЛЯ**

И.И. Стецев

Львівський державний університет внутрішніх справ, zaqwer408@rambler.ru

Аннотация. Проведено исследование существующих положений по характеристике системы контроля и её организации. Определено содержание понятия системы контроля, предложена концепция организации системы контроля.

Актуальність. Контроль це важливий атрибут будь-якої суспільно-економічної формації. Загальновідомо, що для України питання контрольної діяльності вкрай актуальне, обговорюється на всіх рівнях управління. Система контролю вважається недосконалою, вживаються заходи щодо її реформування [1; 2]. Беззаперечно удосконалення пов'язане із ефективним управлінням системою контролю. Поняття управління тісно пов'язане з поняттям організації. Управління повинно мати важелі впливу і завершується прийняттям рішень. Організація має створити такі важелі і забезпечити оптимальні умови щоб рішення були ефективними. Отже, для управління контролем необхідна організація, яка передбачає налагодження та упорядкування його функціонування. Організація контролю підвищить дієвість, якість, ефективність і самокерованість контролю.

Взявши за основу положення загальної теорії систем, надбання основоположників організації обліку, контролю і аналізу вчені побудували загальну схему предмета організації обліку, контролю і аналізу [5]. Це стало важливим кроком до розвитку науки про організацію обліку і контролю із застосуванням системного підходу. Але на сьогодні він не реалізований у повному обсязі. Дослідження показують, що у науковому середовищі склалося два підходи до організації обліку, контролю і аналізу: системний та фрагментарний і підкреслюються переваги системного [6]. На наш погляд, такий стан частково пов'язаний із зміною назв і змісту освітніх дисциплін і переважно тому, що автори літературних видань пов'язаних із організацією обліку, контролю та аналізу не враховують сучасний стан розвитку науки.

Так до 2000 року у системі освітніх дисциплін вивчався курс “Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу” основою для якого стали підручники авторів А.М. Кузьмінського, В.В. Сопка та В.П. Завгороднього “Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу” [3; 4]. У 2001 році його назвали “Організація обліку і контролю”, з 2002 року “Організація обліку”. Одночасно запроваджено дисципліни “Організація і методика аналізу”, “Організація і методика аудиту”. У навчальних виданнях із цих дисциплін методика організації відсутня, або містить окремі фрагменти і не відповідає положенням науки про організацію [7; 8]. Організація контролю зникла взагалі. Вищенаведене доводить актуальність дослідження питань організації контролю. Будь яке дослідження має успіх за умови вирішення його концептуальних засад.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є уточнення поняття «система контролю» та створення концепції організації системи економічного контролю.

Аналіз досліджень. Системний підхід до організації безперечно вимагає розгляду контролю, як системи, та характеристики її складових. Дослідження показують, що у науковій літературі, нормативних документах та практичній діяльності вживається термін “система контролю”. Але на сьогодні його тлумачення відсутнє або різнопланове [9, с.24, 48; 10, с.6; 11, с.20]. Це обумовлено, на наш погляд, насамперед можливістю структурування систем за різними ознаками, що визначено загальною теорією систем. Крім того існуючі визначення не враховують поліморфність поняття контролю яку охарактеризував В.О. Шевчук [12, с.11–15] тому не представляють проблему в цілому.

Щодо висвітлення питань організації контролю слід зазначити, що вони носять, як уже вказувалося фрагментарний характер і охоплюють лише окремі питання [9, с.200–218]. Автори обмежуються характеристикою ланок контролю та зупиняються на організації контрольних заходів (планування перевірок) [7; 11; 1; 13].

Виклад основного матеріалу. Застосувавши логіку використання поняття “система”, яку подає Б.М. Мізюк [14] вважаємо, що поняття системи контролю слід визначити у загальному і конкретному вираженні. Загальне повинно формувати повну комплексну уяву про суть і зміст системи контролю у теоретико-пізнавальному контексті. Конкретне слід подати стосовно контролю, як системи, що має матеріальну модель і функціонує в практиці із метою створення контрольної інформації. При структуруванні системи економічного контролю вважаємо за необхідне віддати перевагу організаційній ознаці, за якою метою дослідження є організація системи. Саме така характеристика сприятиме налагодженню і впорядкуванню функціонування контролю у практичній діяльності. Подамо загальне визначення: Система контролю – це взаємопов'язаний комплекс складових, що характеризують контроль як науку, освітню дисципліну і практичну діяльність та функціонують із метою розв'язання проблем формування контрольної інформації. Вираження системи контролю у теоретико-пізнавальному аспекті демонструє рис. 1.

Таке визначення дозволяє охопити всі аспекти пов'язані з економічним контролем і одночасно виділити підсистеми (теорія і практика) які можуть розглядатися як окремі системи із характерними ієрархічними зв'язками.

Система контролю у конкретному (практичному) значенні – це низка взаємопов'язаних і

взаємообумовлених елементів, що взаємодіють із метою формування контрольної інформації для задоволення потреб користувачів при здійсненні регулювання і прийнятті управлінських рішень.

Рисунок 1 – Теоретично-пізнавальна модель системи контролю

З метою організації систему контролю, що функціонує у практиці доцільно розглядати у широкому і вузькому розумінні. У широкому – як низку видів контролю із відповідними ланками, що створені у державі (рис. 2).

Наведена модель зображено із абстрагуванням від конкретних назв ланок контролю, так як вони змінюються. Мета її показати, що ланка може мати характер відомства, що контролює, чи інші аспекти діяльності суб'єкта економіки. так як вона одночасно є суб'єктом економіки, то для кожної ланки характерний внутрішньогосподарський контроль у вигляді облікового та адміністративного, які виконують контрольні функції діяльності такої ланки.

У вузькому – розгляд кожної ланки, як системи.

Суть і зміст цієї системи найкраще виразити через структурний і технологічний аспекти. Структурний формує модель яка показує складові системи їх взаємозв'язок і зони дотику із зовнішнім середовищем, як це зображено на рис. 3.

Отже, ланка контролю як система має наступні елементи: контрольна інформація; забезпечення; контрольний процес; підрозділ (служба) контролю; праця спеціалістів які здійснюють контроль.

Технологічний аспект характеризує систему у динаміці, тобто відбиває взаємодію елементів з метою створення контрольної інформації, яка необхідна для прийняття рішень на різних рівнях управління.

Рисунок 2 – Система контролю держави

Рисунок 3 – Модель ланки контролю як системи

Вчені не розкрили поняття організації обліку, контролю і аналізу [4]. Поняття організації системи контролю необхідно застосовувати у широкому і вузькому розумінні цього терміну. У широкому розумінні, на наш погляд, – це створення відповідних видів і ланок контролю в державі з метою охоплення контролем всіх сторін економіки і суспільства та регламентація їх функціонування. Важливим в організації системи контролю держави є дотримання вимог, основ-

ними з яких, на наш погляд, є такі:

- досягнення повноти охоплення контролем всіх сторін діяльності економічних об'єктів;
- усунення дублювання контрольних робіт під час виконання контролю різними його ланками;
- визначення відповідальності за порушення законності операцій, правил їх фіксації в обліку суб'єктів, які їх здійснюють, і одночасно конкретизація і чіткість відповідальності за порушення правил проведення контролю суб'єктами, що його виконують;
- забезпечення виконання внутрішньогосподарського контролю в кожній ланці контролю.

Діяльність будь-якої ланки контролю регламентується нормативно-правовими актами, які можуть мати загальнодержавний, відомчий і внутрішній характер і виступають, як нормативно-правове забезпечення. Методика і методологія виконання контролю кожною ланкою, формується у відповідних інструкціях, положеннях та інших організаційних документах, які мають характер методичного і методологічного забезпечення. Організація контролю у вузькому розумінні – це забезпечення оптимального функціонування кожної ланки контролю, як системи, що організаційно характеризується елементами.

Беззаперечно система контролю повинна бути організована в цілому, але початково необхідно реалізувати це у межах кожної ланки.

Загальновідомо, що ефективність будь-якої ланки контролю вимагає чіткого визначення завдань та налагодження механізму її функціонування задля їх виконання. Іншими словами вона потребує упорядкування кожного елемента, що забезпечить організацію системи в цілому. Для виконання організаційних заходів необхідне застосування спеціальних методик організації. Передумовою створення таких методик є розуміння суті і змісту елементів системи контролю які на сьогодні визначені [15, с.340–345]. Визначення предмета організації та характеристика елементів системи контролю дозволяє виділити однотипні явища кожної складової (елемента) які будуть сегментами упорядкування, тобто об'єктами організації системи контролю, що дає можливість побудувати концепцію організації (рис. 4).

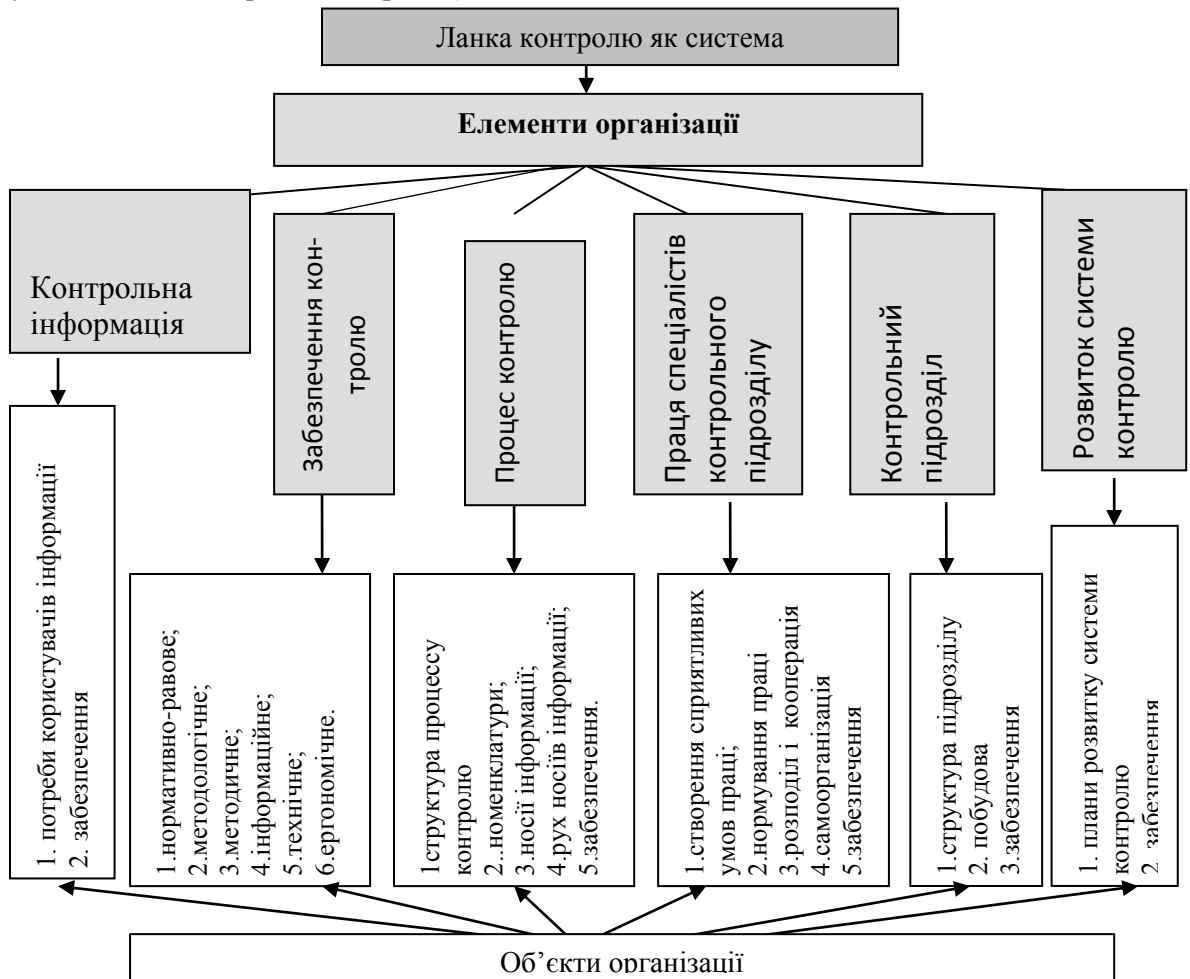

Рисунок 4 – Концепція організації ланки контролю як системи

Висновки. Визначення системи економічного контролю та концепції її організації має теоретичне і практичне значення. Через подання поняття «система контролю» – наочно демонструється структура системи економічного контролю, її підсистем.

Концепція організації структуровано виражає елементи та об'єкти організації цієї системи. Вона дає можливість охопити організаційними заходами всі частини системи контролю структуровано і комплексно до найдрібніших деталей і є підґрунтям для подальшого дослідження, розроблення і удосконалення спеціальних методик організації щодо кожної компоненти системи контролю.

Вищенаведене забезпечує доступність розуміння проблем дослідниками, тими хто вивчає освітні дисципліни та виконавцями контролю у практиці.

Список использованных источников:

1. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко: підручник. –К.: Українська академія оригінальних ідей. – 2005.–888с.
2. «Положення про Державну фінансову інспекцію України» затверджене Указом Президента України від 23 квітня 2011 року № 499/2011 [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Кузьмінський А.М. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу / А.М. Кузьмінський, В.В. Сопко, В.П. Завгородній. : підручник – К.: Вища школа, 1993. – 223с.
4. Сопко В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу / В.В. Сопко, В.П. Завгородній : підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 412с.; іл.
5. Стеців І.І. Проблеми викладання економічних дисциплін / І.І. Стеців, Р.І. Стеців. Вісник Ужгородського університету. Серія економіка № 12, 2002. – С.180–182.
6. Рудницький В.С. Організація обліку, контролю та аналізу / В.С. Рудницький, І.І. Стеців, Р.І. Стеців: навчально–наочний посібник. –Львів: В–во Львівської комерційної академії, 2010.316с.
7. Усач Б.Ф. Організація і методика аудиту : підручник / Б.Ф. Усач, З.О. Душко, М.М. Колос – К.: Знання, 2006.–295с.
8. Косова Т.Д. Організація і методика економічного аналізу / Т.Д.Косова, П.М.Сухарев, Л.О.Вашенко та ін.: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.
9. Пилипенко А.А. Організація обліку і контролю / А.А. Пилипенко, В.І. Отенко : підручник. – Харків: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2005. – 424 с.
10. Білуха М. Т. Курс аудиту / М.Т. Білуха : підручник. – К.: Знання, 1998. – 574с.
11. Живко З.Б. Контрольно–ревізійна діяльність/ З.Б. Живко, І.О. Ревак, М.О. Живко : навчальний посібник.– К.: Алерта, 2012.–496с.
12. Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою / В.О. Шевчук (Проблеми теорії, організації, методології): монографія. – К.: Київ. держ. торг. – екон. ун–т, 1998. – 238с.
13. Воронко Р.М. Контроль в бюджетних установах / Р.М. Воронко, Р.В. Крохта, С.П. Любенко, І.І. Стеців : навчальний посібник Львів: «Новий Світ–2000», 2010. –503с.
14. Мізюк Б.М. Елементи теорії управління / Б.М. Мізюк : навч. посібник. – Львів: ”Коопосвіта” ЛКА, 1998. – 200с.